

Siktet inställt på bättre bokskog

Nyckeln till en lönsam bokskog är att skapa kvalitet. Låt stammarna trängas i ungdomen, rensa hela tiden ut de sämsta, och se till att de finaste stammarna får utrymme i vuxen ålder.

Text & foto: Mats Hannerz

Tipsen kommer från Mats Karlsson. Han är nytillträdd förvaltare på Högesta och Christinehof med ansvar för 1 000 hektar skogsmark, där boken är en viktig del.

– Bokskogsskötsel handlar mycket om finlir, att göra rätt saker, och göra dem ofta. Men inte ha överdriven respekt för detaljerade gallrings- och röjningsinstruktioner, säger Mats.

Han var tidigare forskare på lantbruksuniversitetet (SLU) och får nu möjlighet att omsätta teori till praktik.

– Det viktiga är att man röjer och gallrar. Träden behöver trängsel för att få bra kvalitet men samtidigt ljus för att bygga ut kronor och stamved när de blir äldre, berättar han på vägen ut i skogen.

VI ÅKER kors och tvärs på småvägar i ett grönskande vackert Österlen. Med på turerna är också Rolf Övergaard, doktorand i bokskogsförnyring vid SLU i Alnarp.

Här finns en lång historia med välskötta bokskogar för virkesproduktion.

– Christinehofs skogliga historia inleddes med alunbruket i Andrarum som behövde massor med ved. När markerna så småningom började tömmas på virke blev man varse behovet av ett uthålligt skogsbruk. Här har man skött marken skogsmannamässigt sedan 1700-talet, berättar Mats.

VI BÖRJAR i en 70-årig bokskog som förmodligen behöver gallras. Mats plockar fram relaskopet, ett redskap som bokskogsskötaren alltid har i fickan.

Han siktar och räknar. Operationen visar att grundytan är 30 kvadratmeter och därmed hög tid att gallra.

– Relaskopet är ett snabbt, men grovt redskap. I praktiken tittar jag mest på kronorna och på ljusnedsläppet.

Blir beståndet för tätt minskar tillväxten och det försämrar marktillståndet, säger Mats och

Den här marken passar bra för naturlig förnyring av bok. Humustäcket är tunt, konstaterar Rolf Övergaard.

delar med sig av en tumregel.

– Om man behöver blixtnöje för att ta ett foto, då är det dags att gallra!

FÖRYNGRINGEN en bit bort skapades för sex år sedan. Här står nu drygt 100 stammar per hektar som en skärm för att ge skydd åt de uppväxande plantorna mot frost, vind och uttorkning.

– Vänta med att ta bort de sista skärmträden tills förnyringen är minst manshög, säger Rolf Övergaard. Då klarar den frostsador. Väntar vi längre riskerar vi att för många plantor slås sönder när träden avverkas.

Plantorna står tätt i den unga förnyringen. Här har skogs-

Mats Karlsson mäter grundytan med relaskop, men han tittar lika mycket på kronorna och ljuset i beståndet.

skötarna lyckats pricka in ett bra ollonår när markberedningen gjordes. Och det är så man bör förnygra boken. Avvakta goda ollonår och markbered på sommaren eller tidig höst innan ollonen faller.

– De senaste 30 åren har det varit i genomsnitt två till tre år mellan ollonåren. De riktigt bra åren, med mer än fem miljoner ollon per hektar, har kommit ungefär vart femte år, säger

Så sköter du bokskogen – steg för steg

■ Nästan all bokskog i Sverige förnygras genom naturlig förnyring med ollon från träden i det gamla beståndet. Sådd eller plantering är också möjligt om man vill skapa bokskog på mark som haft andra trädslag eller på tidigare obesogad mark.

Här följer några tips för skötsel av bokskogen från Mats Karlsson och Rolf Övergaard. Tipsen bygger bland annat på forskning som utförts inom ädellövprogrammet vid SLU i Alnarp.

✓ Ollonår

Håll koll på när det blir ollonår. En varm och torr juli-månad ger förutsättningar för en bra blomning året efter. Om blomningen är riklig nästa vår och blommorna inte drabbas av frostsador är chansen stor att det blir ett bra ollonår.

✓ Markbered

Markberedningen kan göras med olika utrustning: maskin med schaktblad, markberedningsharv, fläckmarkberedare eller Lindenborgsharv. Efter ollonfallet bör ollonen myllas ner med något lättare redskap för att skyddas mot skadegörare och få bättre groning. Mark-

Rolf som studerat ollonfall över en längre tid. Om föryngringen då lyckas ska det finnas minst 200 000 plantor per hektar efter första säsongen.

Det låter som ett gigantiskt slöseri av naturen, men ett nödvändigt sådant. Plantorna möter en tuff värld, där sorkar, rådjur, frost, torka och sniglar gör slut på de flesta. Vid en meters höjd återstår ”bara” 20 000 plantor.

RÖJNINGSBESTÅNDET är nästa uppehåll under turen. Här har det gått tio år efter den första röjningen.

– Då tog vi bort felaktiga trädslag och ”vargar”, det vill säga förväxande grova bokplantor som konkurrerar med övriga träd och ändå bara skulle få låg kvalitet. Vid de kommande en till två röjningarna kan vi satsa mer på stamval, berättar Matts.

Och det är stamval det handlar om under bokskogens fortsatta liv som produktionsskog. Träd med klykor, stamskador, eller grova grenar måste bort för att ge utrymme åt raka, finkvistiga stammar.

– Ett och annat klykträd lämnar vi alltid, menar Matts. Det får inte bli luckor i beståndet, då är risken stor att bokarna runt om får sämre kvalitet.

Vad är då skillnaden mellan

en välskött och en vanskött bokskog?

EKONOMIN handlar om att höja kvaliteten och undvika massaved, som bara är värt en tredjedel av det bäst betalda timmervirket.

Matts hänvisar till ett examensarbete som Ylva Torn-Andersen gjort vid SLU.

Fortsättning sid 32

bered i augusti-september, före ollonfallet, som sker i september-december.

✓ Alternativ

Ett alternativ till markberedning och huggning vid ollonfallet är den så kallade Trolle-Ljungby-metoden. Det är ett mer kontinuerligt skogsbruk. I stället för att markbereda sköts marktillståndet genom flera försiktiga utglesningar i moderbeståndet. På så sätt hålls gräs och annan vegetation tillbaka, men tillräckligt med ljus för de nya plantorna när ändå marken.

✓ Skärm

Under vintern görs en skärmställning där

beståndet glesas ut till en grundyta på 15–20 kvadratmeter, eller 80–140 stammar per hektar. Mer på bördig mark, mindre på svag mark.

✓ Plantor

Första hösten bör en bra bokskogsföryngring ha minst 200 000 plantor per hektar. Dessa minskar sedan ytterligare i antal, men vid 1 meters höjd, 5–10 år efter föryngringshuggningen, ska det helst finnas 20 000 plantor per hektar.

✓ Glesa långsamt

Skärmen glesas ut i omgångar under 15–20 år innan de sista överståndarna avver-

kas. Föryngringen är nu tillräckligt hög för att klara frosten. Några äldre träd sparas alltid som evighetsträd för den biologiska mångfalden.

✓ Röj

I den första röjningen tas vargar (förväxande bokar med dålig kvalitet) och icke önskvärda trädslag bort. Ytterligare en till två försiktiga röjningar görs som alltmer inriktas på att välja ut och gynna framtidsstammar.

Efter den sista röjningen, vid sex till åtta meters höjd, kan det finnas 10 000 stammar per hektar.

Röjningarna kan kombineras med uttag

Fortsättning:

Siktet inställt...

– Ylva visade att ett bokbestånd som gallrats fem gånger hade mer än dubbelt så högt nettovärde vid föryngringsavverkningen som ett bestånd som bara gallrats två gånger.

Med fler gallringar ökade andelen sågtimmer betydligt. I det extensivt gallrade beståndet blev det mest massaved och bränsleflis. Energisortimenten har dock på senare år ökat i betydelse och är nu viktiga intäkter, speciellt i de tidiga gallringarna.

När beståndet slutligen är

färdigt för nästa föryngringsavverkning, vid 100–120 års ålder, och på magra marker vid 150 år, kommer Rolfs kunskaper väl till pass. Nu gäller det att matcha en utglesning med ett bra ollonår.

– Markbered före ollonfallet, mylla ner ollonen efteråt och gör sedan en skärmställning. Skärmen avvecklas sedan i två till tre omgångar under en 15–20-årsperiod. Misslyckas föryngringen är det bästa rådet att försöka igen nästa ollonår. Det är dock svårare. Har vi fått in mycket gräs och annan vegetation är det svårt att få en bra självföryngring, säger Rolf Övergaard.

Bokarnas krona bör ha formen av blomkål (till vänster). Om de börjar bli broccoli-formade (till höger) har de stått för tätt, menar Matts Karlsson.

▶ av skogsbränsle. Då kan röjningen göras i stråk.

✓ Gallra

En tumregel säger att gallringsintervallet ska vara 10 procent av omloppstiden, det vill säga tiden från föryngringsavverkning till föryngringsavverkning. Ett bestånd med omloppstid på 120 år ska alltså ha ett gallringsintervall på 12 år i genomsnitt. Mer i början och lite glesare i slutet. Det betyder ungefär fem till sex gallringar.

✓ Urval

Vid gallringarna gynnas hela tiden de bästa stammarna. Gallra bort stammar med klykor, lågt sittande grenar, grova undvikas, men de är mindre viktiga för värdet hos boken jämfört med många andra trädslag. I slutet av omloppstiden blir stamfördelningen allt viktigare. Det kan betyda att en sämre stam kan få stå kvar om den står i en lucka.

Den sista gallringen görs lite starkare

för att bygga ut kronorna och gynna ollonproduktionen. Denna gallring kallas ibland för ljushuggning.

✓ I mål

Vid omloppstidens slut, efter 80–120 år beroende på markens bördighet, görs föryngringshuggningen, och cirkeln är sluten.

Forskarna i ädellövprogrammet har tagit fram ett kunskapssystem på webben om ädellövskogsskötsel. www.kunskapidirekt.se/adellov

Skogsplantor för alla behov

Höstplantering - ett bra alternativ!

Vi har plantor för omgående leverans;
Täckrot i augusti-september, barrot i oktober

Fördelar!

- Tidig rotetablering och lägre skaderisk vid försommartorka
- Mer tid för annat skogsarbete på våren

Vi utför också markberedning och planteringsupdrag samt vilt- och insektsbehandlingsupdrag.

Hög kvalitet och personlig service

SYDPLANTOR AB

- med mer än 20 års erfarenhet

tel 0476-620 00
info@sydplantor.se
www.sydplantor.se

Calmar Pannan

En av marknadens effektivaste

- Kompletta system för ved, spannmål, pellets, olja, el eller sol
- Solpaneler med hela 767 kWh/m²
- Miljögodkända värme pannor med hela 91 % verkningsgrad
- 4 års garanti

NYHET!
Calmar Solsystem
vakuurnör

För mer info kontakta din lokala rörinstallatör eller besök www.trebema.se
TREBEMA AB • Tel 0480-870 20 • www.trebema.se